

POLAZNE TOČKE ZA UNAPRJEĐENJE RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U HRVATSKOJ

Promjene u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja koje u središte stavljaju dijete koje od sustava dobiva najbolje moguće uvjete i podršku za postizanje cjelovitog razvoja.

Tashkentska deklaracija (UNESCO, 2022) poziva i obvezuje na transformaciju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (RPOO) u četiri područja:

1. Pravedan i uključiv RPOO za svu djecu
2. Profesionalci u RPOO
3. Inovacije za unapređenje transformacije RPOO
4. Politike, upravljanje i financiranje

Hrvatska ima jednu od najnižih stopa pohađanja RPOO u Europskoj Uniji. Za djecu u dobi od 3 godine do početka obveznog osnovnog obrazovanja 79,4% djece uključeno je u programe RPOO, dok je samo 15,7% djece mlađe od 3 godine pohađalo programe RPOO u 2019. godini (Europska komisija 2021). Kao razlozi ovakvog obuhvata ističu se nedostatna infrastruktura, nedostatak odgojitelja te financijske prepreke.

UN-ov odbor za prava djeteta u svojim zaključnim primjedbama koje se odnose na rani i predškolski odgoj i obrazovanje Hrvatskoj preporučuje povećati dostupnost te ojačati ulogu središnje vlasti s ciljem smanjenja nejednakosti u uspostavi pedagoškog standarda.

Veći obuhvat djece uključene u kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje nije samo promjena usmjerena na dijete već djeluje u širem kontekstu na unaprjeđenje kvalitete života svakog člana ovog društva. Na taj će način u obitelji biti olakšano zapošljavanje oba roditelja što će posebno biti dobar doprinos emancipaciji žena u svijetu rada budući da majke češće ostaju s djecom kod kuće kad djeca nisu uključena u RPOO. Veći obuhvat djece ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem djeluje i kao snažna demografska mjera kojom se osigurava održivost društva u cjelini.

POLAZIŠTA

1. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje trebaju biti dostupni svakomu djetetu u Hrvatskoj, bez obzira na njihovo socijalno i ekonomsko podrijetlo ili mjesto u kojem žive. To znači osiguravanja dovoljnog broja vrtića i kvalitetnih programa te uklanjanje financijski prepreka uključivanju djece. Uključenost u rani i predškolski odgoj i obrazovanje pravo je svakog djeteta, stoga dostupnost predstavlja obvezu na koju smo se obvezali potpisom Konvencije o pravima djeteta.

2. Postojeći dokumenti kojima je reguliran RPOO usmjereni su ka osiguravanju kvalitete RPOO, međutim često izostaje provedba u praksi.
3. Kvaliteta RPOO u Hrvatskoj je na vrlo visokoj razini. Međutim, za provedbu nedostaju stručnjaci u RPOO (odgojitelji, psiholozi, logopedi, edukacijski rehabilitatori, socijalni pedagozi). Najizraženiji je manjak odgojitelja. To nije izazov samo u našoj zemlji. Procjenjuje se da će do 2030. godine na svijetu nedostajati čak 9 milijuna odgojitelja.
4. Inicijalno obrazovanje odgojitelja provodi se na prvostupničkoj razini, uz mogućnost nastavka obrazovanja na magistarskoj razini. Unatoč tome što imamo kvalitetno obrazovane odgojitelje, uvjeti rada nisu dovoljno atraktivni kako bi svi oni koji završavaju studij ostali u profesiji. Plaće odgojitelja i uvjeti rada moraju biti poboljšani kako bi se privukao i zadržao kvalitetan kadar te pojačao interes za rad u sustavu. U suprotnom, potrebe koje Hrvatska ima za odgojiteljima neće moći biti zadovoljene. Uz to, potrebno je osigurati jednake mogućnosti kontinuiranog učenja i napredovanja u struci.
5. Nužna su povećanja ulaganja u infrastrukturu i materijalne resurse kako bi se ujednačili uvjeti u ustanovama RPOO na području cijele države.
6. Trenutno važeći Nacionalni kurikulum ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja ističe nužnost osiguravanja kontinuiteta u odgoju i obrazovanja djece. To pretpostavlja jačanje suradnje s roditeljima – uz unaprjeđenje međusobne podrške, ali i stvaranje veza između različitih razina odgojno-obrazovnog sustava – ponajprije između ustanova RPOO i škola. Kontinuitet u odgoju i obrazovanju pretpostavka je osiguravanja dobrobiti djeteta, a to je moguće ako postoji sustav podrške svima u sustavu RPOO

PROBLEMI

Ključni su problemi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju u Hrvatskoj:

1. **Nedostatak mjesta u vrtićima** – velik broj djece ne može se upisati u ustanove RPOO zbog nedostatka mjesta, što posebno pogađa obitelji s djecom u dobi do 3. godine života; obitelji nižeg socio-ekonomskog statusa; obitelji djece u riziku socijalne isključenosti; obitelji koje žive u područjima u kojima ne postoje ustanove RPOO te obitelji koje žive u područjima gdje su zbog velikog broja stanovnika kapaciteti postojećih ustanova RPOO nedostatni.
2. **Manjak odgojitelja** – velika odgovornost, nezadovoljavajući uvjeti rada, mala primanja te nedostatan utjecaj na odgojno-obrazovnu politiku razlog su neatraktivnosti profesije.
3. **Kvalitetan program se otežano provodi** zbog razlika u radu ustanova – postojeći programi predškolskog odgoja i obrazovanja su kvalitetni međutim uvjeti u kojima se provode su često neadekvatni.
4. **Nepoštivanje Državnog pedagoškog standarda** – unatoč jasno propisanim uvjetima za rad u ustanovama, svjedočimo razlikama u tumačenju i poštivanju Standarda. To ima za posljedicu nedovoljan broj odgojitelja i stručnih suradnika, zapošljavanje nestručnog osoblja, neadekvatnu podršku djeci s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, nepoštivanje broja djece u skupini, neadekvatan prostor.

5. **Financiranje boravka u ustanovama RPOO** – mnoge obitelji u Hrvatskoj ne mogu si priuštiti plaćanje vrtića, zbog čega ih djeca ne pohađaju, a financiranje predškolskog odgoja i obrazovanja i dalje je nedovoljno u odnosu na potrebe. S obzirom da je sufinanciranje boravka djece obveza jedinica lokalne samouprave, ona često ovisi o proračunskim (ne)mogućnostima i/ili postavljanju prioriteta jedinica lokalne samouprave.

6. **Neadekvatan sustav praćenja i vrednovanja kvalitete RPOO** – ne postoji sustavno praćenje ni vrednovanje kvalitete ustanova RPOO. Postojeća izvješća nisu dostatna.

7. **Izazovi u upravljanju ustanovama RPOO** – ravnatelji su osobe koje dolaze iz sustava RPOO, ali bez upravljačkih kompetencija. Ne postoji ni sustav provjere sposobnosti kandidata za vođenje ustanove. Pojedini vrtići, zbog financijskih ograničenja jedinica lokalne samouprave, nemaju zaposlenog tajnika (upravnog pravnika ili pravnika) ili računovođu što dodatno otežava poslovodno upravljanje ustanovom.

8. **Nejednaki, netransparentni i diskriminatorni kriteriji upisa djece u vrtić** – iako je teško propisati odgovarajuće kriterije za svaku pojedinu situaciju kriteriji upisa djece u vrtić ne bi smjeli otežavati upis pojedinim skupinama djece i dovoditi ih u nepovoljniji položaj.

9. **Nesustavni rad s djecom s razvojnim rizicima/teškoćama i nedostupnost stručnih timova** – nije osigurana podrška djeci s razvojnim rizikom/teškoćama što dovodi do dugoročnih negativnih posljedica na razvoj djece s osobitim naglaskom na djecu s posebnim odgojno – obrazovnim potrebama.

Ovi problemi zahtijevaju cjelovit pristup reformi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj kako bi se povećala dostupnost i unaprijedila kvaliteta ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja te osiguralo poštivanje prava svakog djeteta na obrazovanje.

POS LJEDICE

Velik broj istraživanja bavio se dobrobitima koje organizirani RPOO ima u društvu. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje pruža djetetu primjereno i poticajno okruženje. Njegova socijalna dobrobit ogleda se u većoj zapošljivosti oba roditelja, predstavlja ekonomski isplativu investiciju. Opravdano je stoga zaključiti kako je djetetu potrebno osigurati uključenost u RPOO kako bi se:

1. Osigurao cjelovit razvoj djeteta s osobitim naglaskom na osobnu, emocionalnu i socijalnu dobrobit - djeca koja nemaju prilike ostvarivati interakcije s vršnjacima i drugim osobama tijekom rane i predškolske dobi imaju teškoće u postizanju socijalnih kompetencija. Jednako tako otežano je učenje emocionalnih vještina što može rezultirati teškoćama u regulaciji emocija kod djece.
2. Izjednačile obrazovne šanse za svu djecu, osobito za onu najranjiviju – djeca koja nemaju pristup poticajnom okruženju mogu imati poteškoće u ostvarivanju obrazovne dobrobiti, odnosno uspješnom funkcioniranju i razvoju vlastitih potencijala.

3. Potaknuo pozitivan stav prema učenju te kako bi se osigurala motivacija za cjeloživotno učenje – programi RPOO osiguravaju sigurno i poticajno okruženje za učenje u kojem djeca istražuju, otkrivaju, ispituju, kritički promišljaju i razvijaju vještine rješavanja problema. Kvalitetno iskustvo RPOO može pomoći djeci da postanu entuzijastični i učinkoviti učenici što je pretpostavka cjeloživotnog učenja.

Iz svega navedenog vidljivo je da je izuzetno važno osigurati kvalitetan rani i predškolski odgoj i obrazovanje za svu djecu kako bi se podržao optimalan razvoj djece u Hrvatskoj u različitim područjima i smanjile nejednakosti i prevenirale moguće negativne posljedice.

FINANCIRANJE

Financiranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj uglavnom se odvija putem javnih izvora, tj. proračuna jedinica lokalne samouprave te dobrim dijelom putem roditeljskog sufinanciranja. Vrlo mali dio se financira iz državnog proračuna, s dodatnim sredstvima iz fondova Europske unije.

Prema Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju ([https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/zakon-o-predskolskom-odgoju-i-obrazovanju/3479](https://mzo.gov.hr/istaknute teme/odgoj-i-obrazovanje/zakon-o-predskolskom-odgoju-i-obrazovanju/3479)) osnivač dječjeg vrtića dužan je osigurati sredstva za rad dječjeg vrtića. Dječji vrtić koji je osnovala jedinica lokalne i područne samouprave naplaćuje svoje usluge od roditelja – korisnika usluga sukladno mjerilima koje utvrđuje predstavničko tijelo te jedinice, osim programa predškole koji je za roditelje besplatan. O korištenju sredstava odlučuje jedinica lokalne samouprave sukladno mjerilima koje je donijelo predstavničko tijelo.

Sredstva su namijenjena za plaće zaposlenih u predškolskim ustanovama, održavanju objekata, opremu i materijalne troškove.

Roditelji sudjeluju u financiranju ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja kroz sufinanciranje redovnog programa u vrtićima a cijena za njih može se razlikovati ovisno o regiji i vrsti vrtića. Za roditelje s nižim primanjima postoji mogućnost subvencioniranja troškova.

Financiranje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj složen je proces koji zahtijeva ravnotežu između financijskih izazova i osiguravanja pristupa kvalitetnom obrazovanju za sve. Stoga postoji potreba za stalnim praćenjem i evaluacijom sustava financiranja kako bi se osigurao kontinuirani napredak u tom području.

CILJEVI

Ciljevi promjena ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj uključuju:

1. Povećanje pristupa kvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Reforma treba omogućiti pristup kvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju za svu djecu u Hrvatskoj, bez obzira na njihovu socioekonomsku pozadinu ili mjesto stanovanja.

- 1.1. uspostaviti optimalnu mrežu ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje kako bi se osigurao dovoljan broj mjesta u vrtićima na teritoriju cijele Hrvatske

- 1.2. ukloniti financijske prepreke povećanja pristupa kvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju
- 1.3. ukloniti prepreke koje postavljaju nedovoljno dobro postavljeni kriteriji za upis djece u vrtić

2. Osiguravanje uvjeta koji doprinose kvalitetnom RPOO

Promjene trebaju osigurati poštivanje pedagoškog standarda RPOO u Hrvatskoj, kvalitetnu implementaciju kurikuluma, osiguravanje većih materijalnih prava odgojitelja, stručno osposobljavanje odgojno-obrazovnih radnika u vrtićima te poboljšanje uvjeta rada i materijalne opremljenosti predškolskih ustanova o čemu odgovornost trebaju preuzeti svi, od države, osnivača, ravnatelja do odgajatelja.

- 2.1. poštivanje pedagoškog standarda na teritoriju cijele Hrvatske te osiguravanje adekvatne opreme i materijalno tehničkih sredstava za rad
- 2.2. povećanje atraktivnosti odgojiteljske profesije kroz osiguravanje primjerenih materijalnih i profesionalnih uvjeta
- 2.3. unaprjeđivanje kvalitete rukovođenja ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja
- 2.4. omogućavanje provođenje rane identifikacije razvojnih potreba, mogućih teškoća i darovitosti djece te podrške u razvoju
- 2.5. razvoj cjelovitog sustava podrške djeci, roditeljima i odgojiteljima
- 2.6. uspostava sustava osiguranja kvalitete kojeg čine samovrednovanje, vanjsko vrednovanje i unaprjeđenje rada predškolskih ustanova
- 2.7. periodično revidiranje nacionalnog kurikuluma ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Kroz dva osnovna cilja promjene će osigurati da sva djeca u Hrvatskoj imaju pristup kvalitetnom ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, bez obzira na njihovu socioekonomsku pozadinu, nacionalnu pripadnost, spol ili druge oblike različitosti. Na taj će način svakom djetetu u Hrvatskoj kroz rani odgoj i obrazovanje biti omogućeno osnaživanje za kasniji akademski razvoj, dalje obrazovanje kroz stjecanje osnovnih kompetencija u jezičnoj i matematičkoj pismenosti potrebnih za cjeloživotno učenje te jačanje socijalne inkluzije, razvoj emocionalnih vještina, kognitivnih vještina, samoprocjene. Promjene će poticati razvoj suvremenih inovativnih metoda rada kroz kvalitetnu implementaciju kurikuluma i kontinuiranu edukaciju odgojitelja koja će omogućiti prilagodbu kurikuluma različitim potrebama i stilovima učenja djece. Promjenama će biti osiguran veći obuhvat djece ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem. Prema Rezoluciji Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja određen je cilj ([https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)&from=HR#d1e32-15-1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32021G0226(01)&from=HR#d1e32-15-1)): na razini EU do 2030. godine najmanje 96 % djece u dobi od tri godine do uključivanja u obvezno osnovnoškolsko obrazovanje trebalo bi sudjelovati u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

MJERE

Za ostvarenje ciljeva potrebno je poduzeti niz koraka:

1. **Oslobađanje roditelja od participacije** u troškovima boravka djece u vrtićima.
2. Kroz **aktivnu participaciju iz državnog proračuna** osigurati pravednije i ujednačenije financiranje sustava ranog i predškolskog odgoja.
3. Utvrditi **optimalnu mrežu ustanova** za rani i predškolski odgoj i obrazovanje kako bi se u svim krajevima Hrvatske osigurali adekvatni uvjeti za uključivanje sve djece u sustav RPOO.
4. **Propisati kriterije za upis** u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na nacionalnoj razini.
5. Osigurati **poštivanje pedagoškog standarda** na teritoriju cijele Hrvatske; izraditi smjernice za funkcionalnu i racionalnu izgradnju i dogradnju vrtića; graditi i opremiti predškolske ustanove s ciljem ujednačavanja pedagoškog standarda.
6. Osigurati **veća materijalna prava odgojitelja**, odnosno uskladiti njihove plaće u cijeloj Hrvatskoj prema važećem propisu (Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, čl. 51.) te poboljšati uvjete rada.
7. **Profesionalizirati ravnateljsko zanimanje** s postavljanjem odgovarajućeg kompetencijskog standarda – redefinirati ulogu ravnatelja; izraditi kompetencijski standard za ravnatelja; institucionalizirati obrazovanje budućih ravnatelja; izraditi program i postupak licenciranja.
8. Osnažiti unutarnje kapacitete ustanova za **samovrednovanje** i uspostaviti sustav vanjske **podrške razvoju kvalitete** svake pojedine ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja; razviti model i procedure vanjskog vrednovanja i kontinuiranog praćenja rada ustanova.
9. Uspostaviti **Centre podrške** sukladno Mreži vrtića ravnomjerno na svim područjima lokalne i regionalne samouprave kako bi se omogućilo provođenje **rane identifikacije razvojnih potreba, mogućih teškoća i darovitosti djece**; omogućiti svim posebnim odgojno- obrazovnim ustanovama na području RH formiranje predškolskih skupina za djecu s većim teškoćama u razvoju; omogućiti formiranje kabineta za ranu intervenciju u djetinjstvu (ranu razvojnu podršku) kao oblik nužne potpore pri vrtićima i posebnim odgojno - obrazovnim ustanovama koja će biti jednako dostupna svoj djeci s razvojnim rizikom/ teškoćama u razvoju kao i osiguravanje potpore njihovim obiteljima kroz multidisciplinarni pristup stručnjaka specijaliziranih za područje rane intervencije u djetinjstvu; sukladno Mreži vrtića osigurati kadrovske (psiholozi, edukacijski rehabilitatori, logopedi ...) financijske i prostorne uvjete u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja; u svakoj županiji uspostaviti koordinacijski centar za organizaciju rada mobilnih stručnih timova.
10. Osigurati specifičnu, kontinuiranu **edukaciju odgojiteljima**; mogućnosti kontinuirane suradnje, razmjene iskustava i primjera dobre prakse; osigurati stručnu i financijsku podršku u koncipiranju, provođenju i vrednovanju inovacijskih projekata.